

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

ความกตัญญูในฐานะพุทธจริยศาสตร์

Gratitude as Buddhist ethics

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ (ประมวน พานิช),ดร. Phrakhrupaladsuwatbuddhaguna

(Pramuan Phanich),Dr.

ดอนลาร์ เสนา Donlar Sena

ชัยรัตน์ ทองสุข Chairad Thongsung

วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

Buddhachinaraj College

yaipothon@gmail.com

บทคัดย่อ

ความกตัญญูจะมากับกตเวที หมายถึง ผู้รู้อุปการะที่ผู้อื่นทำแก่ตนและทำคุณประโยชน์ตอบแทนแก่ท่านเหล่านั้น และความกตัญญู เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ เพราะในสังคมมนุษย์จะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งอื่น เนื่องด้วยชีวิตด้านกายภาพดำรงอยู่ได้เพราะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่างๆ มีพ่อแม่ ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น นอกจากนั้นต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งเหลืออื่นอีก เช่น อาศัยปัจจัย ๔ เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตจึงจะมีชีวิตอยู่รอดได้ ในส่วนจิตใจมนุษย์ก็ได้รับการปลูกฝังอบรมลักษณะคุณค่าทางจิตใจจากบุคคลอื่น มีพ่อแม่ เป็นต้น ให้มีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม อันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตให้ความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ ความกตัญญู นี้เป็นคุณธรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติมิใช่เฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีความกตัญญูต่อสัตว์และพืช ความกตัญญูเป็นการกระทำความดีอย่างหนึ่งที่พึงปรารถนาของทุกคน ผู้ที่มีความกตัญญูย่อมจะทำตนเองให้มีความสุขและทำผู้อื่นให้มีความสุขด้วย พระพุทธศาสนายกย่องบุคคลที่มีความกตัญญู และให้ความสำคัญต่อบุคคลผู้มีความกตัญญูว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลกและบุคคลผู้มีความกตัญญูกตเวทีเรียกว่าเป็นเครื่องหมายของคนดี

คำสำคัญ : กตัญญู, ความดี, พุทธจริยศาสตร์

Abstract

Gratitude goes hand in hand with gratitude, meaning one who knows the support that others do for one and returns benefits to them. And gratitude it is a basic human morality. Because in society human beings must relate to others and other things. Because physical life exists because it is supported and cared for by various people, such as parents, teachers, relatives, etc. In addition, it must depend on other things, such as relying on the 4 factors as life support in order to survive. As for the human mind, it has been trained in mental values from other people, such as parents, etc., to have attitudes, values, morality, and ethics, which are important principles in living a prosperous life. Which is an important component of human beings? Gratitude is a virtue that humans should practice not only towards other humans only. But have gratitude for animals and plants. Gratitude is one good deed that everyone desires. People who are grateful will make themselves happy and others will be happy as well. Buddhism praises people who are grateful. And give importance to a person who is grateful as a rare person in the world and a person who is grateful are called a sign of a good person.

Keywords: Gratitude, goodness, Buddhist ethics

บทนำ

คุณธรรม (Moral) คือหลักการสำคัญที่จะเป็นเครื่องยืนยันถึงความดีกล่าวคือหลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกรักผิตชอบชั่วดีในทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจอยู่ในขั้นสมบูรณ์จนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข ความยินดี การกระทำที่ดีย่อมมีผลผลิตของความดีคือความชื่นชมยกย่อง ในขณะที่กระทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามย่อมนำความเจ็บปวดมาให้ การเป็นผู้มีคุณธรรม คือ การปฏิบัติอยู่ในกรอบที่ดีงาม ความเข้าใจในเรื่องการกระทำดีมีคุณธรรมที่เป็นเกณฑ์สากลที่ตรงกัน เช่น การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียน ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติผิดในกาม เป็นต้น สภาพการณ์ของการทำความดีคือความเหมาะสม ความควรต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สามารถสั่งสอนอบรมให้ปฏิบัติตามมาตรฐานของพฤติกรรมที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

ความกตัญญูทวาทิในฐานะคุณธรรมความดี

คุณธรรมความดีที่มนุษย์ทุกคนจำต้องพึงมีคือความกตัญญู กล่าวคือความกตัญญูเป็นบุคคลที่หาได้ยาก มีอยู่ 2 จำพวก คือ 1) บุพพการี คือบุคคลผู้ทำอุปการะก่อน และ 2) กตัญญูทวาทิ คือบุคคลผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและทำตอบแทน ความหมายตามหลักภาษา คำว่า “บุพพการี” หมายถึง บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน ในมิติทางกฎหมายเรียกว่า “บุพพการี” หมายถึง บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด แต่ตามหลักพระพุทธศาสนามีความหมายกว้างกว่านี้ (พันตรี ป. หลงสมบุญ, 2540:501) หมายถึงรวมไปถึงครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นบรมครูของเหล่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ตลอดจนผู้มีพระคุณทั้งหลายด้วย นอกจากนี้ กตัญญูทวาทิ ตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า “กตัญญู” คือความรู้จักอุปการคุณที่ผู้ใดผู้หนึ่งทำมาแล้ว โดยการระลึกถึงเนื่องๆ ชื่อว่า กตัญญูตา ส่วน “กตเวทิตา” คือคนที่รู้บุญคุณ เรียกว่า คนกตัญญู คนที่ทำตอบแทน เรียกว่า คนกตเวทิตา เมื่อนำมารวมเป็น กตัญญูทวาทิ หมายถึง บุคคลผู้รู้บุญคุณท่านแล้วทำตอบแทนคุณท่านให้ปรากฏ เป็นคุณธรรมประคองโลกให้เปี่ยมด้วยความสงบ

คุณความดีในคุณธรรมดังกล่าวนี้เรียกว่า ความกตัญญูเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ ผู้อื่นและสิ่งอื่น ชีวิตด้านกายภาพดำรงอยู่ได้เพราะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่างๆ มีบิดา มารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น นอกจากนั้น ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งเหล่านี้อีก เช่น อาศัยปัจจัย 4 เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตจึงจะมีชีวิตอยู่รอดได้ ในส่วนจิตใจมนุษย์ก็ได้รับการปลูกฝังอบรมลักษณะ คุณค่าทางจิตใจจากบุคคลอื่น มีบิดามารดาเป็นต้น ให้มีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม อันเป็น หลักสำคัญในการดำเนินชีวิตให้ความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ ความกตัญญู นี้เป็นคุณธรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติมิใช่เฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีแม้แต่ต่อสัตว์และพืชทั้งหลายด้วย (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2537:21) และความกตัญญู เป็นการกระทำความดีอย่างหนึ่งที่พึงปรารถนาของทุกคน ผู้ที่มีความกตัญญู ย่อมจะทำตนเองให้มีความสุขและทำผู้อื่นให้มีความสุขด้วย พระพุทธศาสนายกย่องบุคคลที่มีความกตัญญู และให้ความสำคัญต่อบุคคลผู้มีความกตัญญูว่า เป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก พระพุทธองค์ตรัสว่าบุคคลที่หาได้ยากมี 2 จำพวก (อง.ทก. (ไทย) 20/364/108) ได้แก่ 1) บุพพการี ผู้ทำอุปการะก่อน 2) กตัญญูทวาทิ ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทน บุพพการีบุคคลและกตัญญูทวาทิบุคคล คือบุคคลที่มาคู่กันเสมอ เพราะมีผู้ทำอุปการะก่อน จึงมีผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและ

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567
ตอบแทน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546:139) และเป็นบุคคลที่หาได้ยาก เพราะว่าหมู่
สัตว์ส่วนใหญ่ถูกอวิชชาครอบงำ ยากที่จะมองเห็นคุณค่าของบุคคลอื่นได้

1. กตัญญู หมายถึง การแสดงออกเพื่อการตอบแทนบุญคุณ รู้อุปการะที่ท่านทำให้รู้คุณท่าน
ความกตัญญูเป็นคุณธรรมพื้นฐานขั้นต้นของลูก เพราะลูกจะต้องรู้จักบุญคุณของพ่อแม่บุญคุณของพ่อ
แม่เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็น ได้ว่าพ่อแม่มีอุปการะต่อเราตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเราโตอุปการะที่พ่อแม่
มีต่อลูกจะแตกต่างจากบุคคลอื่นๆ เพราะพ่อแม่ไม่ได้หวังว่าเมื่ออุปการะเราแล้วจะได้อะไรตอบ
แทน เป็นการอุปการะเลี้ยงดูด้วยความบริสุทธิ์ใจ พ่อแม่ไม่รู้ว่าเมื่อเราโตขึ้นจะตอบแทนบุญคุณท่าน
หรือไม่ แต่พ่อแม่ก็เลี้ยงดูเราทั้งกายและใจอย่างเต็มที่ ยามลูกเจ็บไข้ไม่สบาย พ่อแม่ก็เป็นทุกข์ ถ้า
ความทุกข์แทนได้พ่อแม่ก็ยินดีทำ แม้ชีวิตพ่อแม่ก็สละให้ลูกได้ หากพิจารณาแล้วเราจะ เห็นว่าพ่อแม่มี
พระคุณต่อเรา เช่นนี้ จึงเรียกว่า เป็นคนกตัญญู

2. กตเวทิตะ หมายถึง สนองคุณท่าน ประกาศคุณท่าน หรือความเป็นผู้สนองคุณท่าน กตเวทิตะ
เป็นคุณธรรมขั้นที่ 2 ซึ่งสูงกว่ากตัญญู เพราะกตเวทิตะเป็นการทดแทนพระคุณ ซึ่งลูกอาจทำได้ 2 ทาง
คือ

2.1. ประกาศคุณท่าน หมายถึง การทำให้ผู้อื่นรู้ว่าพ่อแม่มี พระคุณแก่เราอย่างไร เช่น
กล่าวสรรเสริญยกย่องพ่อแม่ให้คนอื่นฟังว่าท่านดีต่อเราอย่างไร การประพาดิตนเป็นคนดี ก็เป็นการ
ประกาศคุณพ่อแม่อีกวิธีหนึ่ง เพราะโดยทั่วไปแล้วเชื่อกันว่าอุปนิสัยใจคอ และความประพาดิตนของลูก
ย่อมสะท้อนให้เห็นภาพของพ่อแม่ได้ดีที่สุด เนื่องจากพ่อแม่เป็นผู้อยู่ใกล้ชิดเราตั้งแต่เกิด เป็นการ
อบรมบ่มนิสัยของลูก ความประพาดิตนของลูกจึงเป็นสิ่งที่ประกาศคุณของพ่อแม่ได้ดี

2.2. การตอบแทนคุณท่าน สำหรับการตอบแทนคุณพ่อแม่ที่ทำได้มี กล่าวไว้ในทศทั้ง 6
ในพระศาสนา คือ ทศเบื่องหน้า คือ บิดา มารดา บุตรพึงบำรุงท่านด้วยสถาน 5 คือ

1) ท่านเลี้ยงมาแล้วเลี้ยงท่านตอบ คือ หมั่นเอาใจใส่ดูแลความเป็นอยู่ของท่าน ท่านมี
ความทุกข์ก็ ดูแลรักษาท่าน

2) ช่วยทำกิจของท่าน คือ ทำการงานที่ท่านมอบหมายให้ทำจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยความ
เรียบร้อย

3) ดำรงวงศ์ตระกูล คือ ประพฤติปฏิบัติ พยายามดูแลรักษาให้วงศ์สกุลมี ความรุ่งเรือง
สืบไป

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

4) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท เป็นผู้ควรรับทรัพย์มรดก คือประพฤติดนให้เป็นคนดี ละเว้นความชั่ว ประพฤติแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ ให้เป็นที่รักและไว้วางใจจากท่าน

5) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่าน ข้อนี้ถือเป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่จะต้องอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่าน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542:72)

จากการศึกษาความหมายด้านภาษา คำว่า บุพการี หมายถึง บุคคลผู้ทำก่อนโดยปกติ, บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน, บุพพการีบุคคล, ในกฎหมาย คำว่า บุพการี หมายถึง บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด (ทั้งสองฝ่าย) ในทางพระพุทธศาสนา มีความหมายกว้างกว่านี้ ซึ่งหมายรวมถึงอาจารย์ อุปัชฌาย์และพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตลอดจนถึงบุญทั้งหลายด้วยบุพการีบุคคลกับกตัญญูกตเวทิตบุคคล กตัญญูกตเวทิตบุคคล ย่อมจะหาได้ยากกว่าบุพการีบุคคล

ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงความหมายของกตัญญูไว้ว่า ความรู้และยอมรับรู้ในบุญคุณของผู้อื่น ที่มีอยู่เหนือตนเรียกว่า กตัญญูตา (กตัญญู) การพยายามทำตอบแทนบุญคุณนั้นๆ เรียกว่า กตเวทิตา (กตเวทิต) คนที่รู้บุญคุณ เรียกว่าคนกตัญญู คนที่ทำตอบแทน เรียกว่า คนกตเวทิต กตัญญู กตเวทิตา หมายถึง ความรู้บุญคุณท่านแล้วทำตอบให้ปรากฏ นี่เป็นธรรมประคองโลกให้เป็นอยู่ได้ และอยู่ได้ ด้วยความสงบสุข (พุทธทาสภิกขุ, 2536:2) และความกตัญญูเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวของสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งอื่น ชีวิตด้านกายภาพดำรงอยู่ได้เพราะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่างๆ มีบิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น นอกจากนั้น ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งเหล่าอื่นอีก เช่น อาศัยปัจจัย 4 เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตจึงจะมีชีวิตอยู่รอดได้ ในสวนจิตใจมนุษย์ก็ได้รับการปลูกฝังอบรมลักษณะคุณค่าทางจิตใจจากบุคคลอื่น มีบิดามารดา เป็นต้น ให้มีทัศนคติ ค่านิยมคุณธรรม จริยธรรม อันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตให้ความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ ความกตัญญูนี้เป็นคุณธรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติมิใช่เฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีแม้แต่ต่อสัตว์และพืชทั้งหลายด้วย (พระธรรมปิฎก, (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2537:21) และคำว่ากตัญญูกตเวทิต เป็นคำที่มาด้วยกัน เมื่อกล่าวถึงความกตัญญู ก็ต้องกล่าวถึงกตเวทิตไปโดยปริยาย เพราะในทางปฏิบัติคุณธรรม 2 ข้อนี้ไม่สามารถแยกจากกันได้ เมื่อกล่าวโดยสรุป ความกตัญญูก็คือความรู้และการยอมรับรู้ในบุญคุณของบุคคล สัตว์สิ่งของและธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ที่มีต่อตัวเราทั้งทางตรงและทางอ้อม กตเวทิต คือ พยายามกระทำตอบด้วย การทดแทนพระคุณช่วยเหลืออุปการะ ยกย่อง บำรุงรักษาให้คงอยู่ในสภาพที่ดีงาม เพื่อความสงบ สุข

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก” “Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567 ของสังคมและเพื่อความสุขทางธรรมชาตีสี่แวดล้อม (พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ), 2536:6)

สรุปได้ว่า ความกตัญญูก็คือ ความรู้และการยอมรับรู้ในบุญคุณของบุคคล สัตว์ สิ่งของและธรรมชาติสี่แวดล้อม ที่มีต่อตัวเราทั้งทางตรงและทางอ้อม กตเวทิตะ คือ การกระทำตอบด้วยการทดแทนพระคุณ ช่วยเหลืออุปการะยกย่อง บำรุง รักษาให้คงอยู่ในสภาพที่ดีงาม เพื่อความสงบ สุขของสังคมและเพื่อความสุขทางธรรมชาตีสี่แวดล้อม

ความกตัญญูทเวทิตะเป็นลักษณะสำคัญของคุณธรรมความดี

ความกตัญญูทเวทิตะเป็นหลักการสำคัญหนึ่งในทางพระพุทธศาสนาที่สามารถสังเกตได้ด้วยการทำความดีต่อกัน เป็นการแสดงถึงความปรารถนาดีของทุกคนโดยผลของการกระทำย่อมจะทำให้ตนมีความสุข และผู้อื่นก็มีความสุขด้วย เพราะเหตุนี้หลักการพระพุทธศาสนาจึงได้กล่าวยกย่องบุคคล ผู้มีความกตัญญูว่า “เป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก” ดังจะเห็นความปรากฏในพระสูตรตันตปิฎกอังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ว่าบุคคลที่หาได้ยากมีอยู่ 2 จำพวก คือ 1. บุพพการี คือผู้ทำอุปการะก่อน และ 2. กตัญญูทเวทิตะ คือผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทน (องฺ ติก. (ไทย) 20/120/114)

ดังนั้น ทั้งบุพพการีบุคคลและกตัญญูทเวทิตะบุคคล คือเป็นบุคคลที่มากู้กันเสมอ เพราะเมื่อมีผู้ทำอุปการะก่อน ผู้ทำความดีหรือทำประโยชน์ให้แก่ตนโดยไม่ต้องคิดถึงผลตอบแทน คือผู้มีพระคุณ ได้แก่ มารดาบิดาครูอาจารย์ จึงมีผู้รู้อุปการะที่ท่านได้ทำแล้วและตอบแทน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2558:185) เรียกว่า เป็นบุคคลที่หาได้ยาก เช่น บิดามารดา ได้กระทำแล้วซึ่งความรัก โดยความรักนี้ได้ก่อให้เกิดภาวะความเป็นคน (บุตรธิดา) ขึ้นมาก็จำเป็นต้องเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนจนเติบโตใหญ่ นี่เป็นหน้าที่ของบิดามารดาที่จะต้องดูแลและทำตนเป็นแบบอย่างให้แก่บุตรธิดา เมื่อบุตรธิดาเจริญเติบโตขึ้น มีความรู้ความสามารถ ทำงานเลี้ยงชีพได้ต้องเลี้ยงดูพ่อแม่ทั้งภายใน (รักษาจิตใจท่าน) และภายนอก (เลี้ยงดูด้วยปัจจัย 4) เป็นหน้าที่ของบุตรธิดาจะต้องเลี้ยงดูท่านให้สมบูรณ์ที่สุด

ดังนั้น ความกตัญญูทเวทิตะเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับมนุษยชาติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ทำให้มีความสัมพันธ์กันในสังคมมนุษย์และเป็นบ่อเกิดแห่งความรับผิดชอบต่อความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณธรรมเบื้องต้นของมนุษย์ธรรมทั้งหลาย เพราะเป็นเครื่องทำลายความเห็นแก่ตัวซึ่งเป็น

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567
ศัตรุสำคัญของความดี เป็นเหตุให้เกิดความสุขุม รอบคอบ ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบ
โดยลำดับ (อง.ทศ.อ. 2/44/48) ในพระไตรปิฎกได้ยกย่องคนกตัญญูไว้ดังนี้

1. เป็นสัตบุรุษ ได้แก่ คนดี มีคุณธรรม เป็นบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนา เพราะความ
กตัญญูกตเวทีเป็นภูมิของสัตบุรุษ
2. เป็นบุคคลที่หาได้ยาก เพราะบุคคลที่มีความกตัญญูกตเวที ต้องฝึกฝนตนมาดี สามารถ
ยกจิตใจของตนให้สูงส่งได้ ซึ่งมีไฉ่จะเกิดขึ้นกับคนทุกคนได้
3. ประสบแต่ความสุข เนื่องจากประพฤติดนุกตอง ชีวิตจึงมีแต่ความเจริญ และยังนำ
ความสุขมาให้แก่บุคคลอื่นๆ ด้วย
4. ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ เพราะเป็นผู้มีจิตใจสูงส่ง ประกอบด้วยคุณธรรมอันดีและ
เป็นแบบอย่างแก่คนอื่น ๆ ได้ จึงสมควรได้รับการยกย่องชมเชย สภาวะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ จะ
สมดุลงามไม่ถูกทำลาย คนมีความกตัญญูย่อมระลึกถึงบุญคุณของพ่อแม่ ทุพพิกขะ แม่น้ำ ลำธาร ถนนหนทาง
และสิ่งสาธารณประโยชน์อื่นๆ ฯลฯ ช่วยกันอนุรักษ์ บำรุงรักษาให้สิ่งเหล่านั้นคงอยู่ร่วมกับมนุษย์
อย่างสมดุลและกลมกลืน
5. ประพฤติสิ่งที่เป็นอุดมมงคลแก่ชีวิต เพราะความกตัญญูเป็นข้อปฏิบัติที่ก่อให้เกิด
สวัสดิมงคลแก่ชีวิต เป็นอุดมมงคลในชีวิต
6. ความกตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี “สัตบุรุษเป็นคนกตัญญู เป็นคนกตเวที
ความเป็นคนกตัญญู ความเป็นคนกตเวที สัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญความเป็นคนกตัญญูและความเป็น
คนกตเวที ทั้งหมดนี้เป็นภูมิสัตบุรุษ” คนกตัญญูกตเวที มีปัญญา มีกัลยาณมิตรและมีความรักดีมีเมตตา
ช่วยทำกิจของมิตรผู้ตกยากโดยเต็มใจ บัณฑิตเรียกคนเช่นนั้นว่าสัตบุรุษ ผู้ใดประกอบด้วยคุณธรรมทั้ง
ปวงเหล่านี้ คือเป็นผู้มี ศรัทธา อ่อนโยน แจกทานด้วยดี รู้ความประสงค์ สิริยอมไม่วุ่นวายกับคนเช่นนั้นผู้
สงเคราะห์มีวาจาอ่อนหวานสละสลวย

นอกจากนั้นแล้วในพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญของความกตัญญูกตเวทีมากโดยมีพุทธ
ศาสนสุภาษิตที่กล่าวถึงความกตัญญูกตเวที (อานนย จันเงิน, 2539:67) ไว้ดังนี้

1. นิमितฺตํ สาธुरुปานํ กตญญูกตเวทีตา หมายความว่า ความกตัญญูกตเวที เป็น
เครื่องหมายของคนดี
2. ภูมิ เว สปปริสานํ กตญญูกตเวทีตา หมายความว่า ความกตัญญูกตเวทีเป็นพื้นของคนดี

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

3. สปุริโส ภิกขเว กตัญญุตเวทิตา โหติ หมายความว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลายสัตบุรุษคือคนดี
ย่อมเป็นคนกตัญญุตเวทิตา

4. กตัญญุตเวทิตา เอตมมกฺลุมตฺตมํ หมายความว่า ความเป็นผู้กตัญญูเป็นมงคลสูงสุด

พระเทพวิสุทธิเวที (ปัญญานันทภิกขุ) กล่าวถึงความกตัญญูไว้ว่า คนในสมัยโบราณเขามองเห็นการณ์ไกลว่า อะไรจะเกิดขึ้น เขาจึงสอนกันมากในเรื่องนี้ และถือว่าความกตัญญูเป็นคุณธรรมที่สำคัญและมีความจำเป็นแก่สังคมนักปราชญ์ในอินเดีย ได้เขียนสอดแทรกความกตัญญูไว้ในวรรณกรรมทุกเรื่องเพื่อสอนใจเยาวชน ทางด้านวรรณคดีในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ชาดกต่างๆ เป็นนิทานสอนใจก็แฝงไว้ด้วยความกตัญญุตเวทิตาเกือบทุกเรื่อง เพื่อสอนให้ลูกมีความกตัญญุตเวทิตาต่อบิดามารดา ไม่ประทุษร้ายพ่อแม่ไม่ทำอะไรให้พ่อแม่เข้าใจ เจ็บไข้ดูแลรักษาช่วยเหลือกิจการเมื่อพ่อแม่ต้องการ และพระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึงความกตัญญูว่า ความกตัญญูนั้นไม่มีเฉพาะมนุษย์เท่านั้น ความรู้คุณของวัตถุสิ่งของก็เป็นกตัญญู ไม่ว่าจะเป็นถนนหนทาง บ้านที่พักอาศัย ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่เราอยู่ทุกสิ่งล้วนมีบุญคุณมีภาชิตว่า “นิมิตฺตํ สาธูรฺูปานํ กตัญญุตเวทิตา” แปลว่า ความรู้คุณและประกาศตอบแทนคุณนั้นให้ปรากฏเป็นเครื่องหมายของคนดี (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2538:12)

ลักษณะของความกตัญญุตเวทิตา

ลักษณะของคนมีความกตัญญูตามหลักพระพุทธศาสนา มี 2 ลักษณะ ได้แก่

1. กตัญญูขั้นสามัญ คือ กตัญญูอย่างสามัญทั่วไป หมายถึง รู้อุปการคุณที่บุคคลอื่นทำให้เราซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกตเวทิตา คือ การตอบแทนคุณซึ่งเด็กจะยอมรับว่าใครมีคุณก็ต่อเมื่อเขาทำอะไรให้กับตน เช่น ยอมรับว่าพ่อแม่มีพระคุณ เพราะได้เลี้ยงดูมายอมรับว่าครูมีพระคุณ เพราะได้อบรมสั่งสอนยอมรับว่าญาติพี่น้องมีบุญคุณ

2. กตัญญูขั้นสัตบุรุษ เป็นความกตัญญูขั้นสูง หมายถึงการรู้จักคุณธรรมความดีที่มีอยู่ในตัวบุคคลอื่นใครมีความดีก็รู้ว่าเขาเป็นคนดีไม่ว่าจะทำอะไรให้เราหรือไม่ก็ตามไม่ยึดเอาตัวเองเป็นเครื่องวัดความดีของคนอื่น เป็นการตัดสินความดีด้วยความดี และรู้จักกระทั่งว่าธรรมทั้งหลายมีคุณค่าอย่างไร และพยายามถ่ายทอดคุณลักษณะที่ดีนั้นมาใส่ตัวเราเพื่อจะได้ทำความดีเป็นแบบอย่างที่ดีเหมือนเขาส่วนการแสดงออกต่อผู้มีพระคุณมีลักษณะ ดังนี้

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

2.1 ประกาศคุณท่าน คือ การประกาศว่าผู้มีพระคุณของเราดีอย่างไรบ้าง เช่น ถ้าผู้มีพระคุณเป็นพ่อแม่ทำโดยพูดถึงพ่อแม่ให้คนอื่นฟังได้ว่าท่านดีกับเราอย่างไรกิจกรรมที่นิยมทำกันมากคือการทำบัตรอวยพรวันพ่อและวันแม่ แต่วิธีที่ดีที่สุดคือประกาศตนเองว่าเป็นลูกและได้รับการอบรมมาจากพ่อแม่ ฉะนั้นความประพฤติของเด็กจะเป็นตัวประกาศคุณพ่อแม่ไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม

2.2 ตอบแทนคุณท่าน คือ เมื่อรู้ว่าท่านมีคุณหรือมีอุปการะต้องตอบแทน เช่น ถ้าผู้มีพระคุณเป็นพ่อแม่ ลูกสามารถตอบแทนได้โดย เป็นเด็กดี ช่วยงานบ้าน ง่ายๆ ประพฤติตนเป็นลูกที่ดี

ความกตัญญูทศเวทิตั้ง 2 ลักษณะ คือ กตัญญูต่อผู้มีคุณแก่ตนโดยตรง กตัญญูต่อผู้มีคุณและผู้ทำประโยชน์แก่ส่วนรวม ส่วนลักษณะของกตเวทิตั้ง 2 คือ การรู้คุณผู้มีอุปการะแก่ตนหรือแก่ส่วนรวม เมื่อรู้แล้วก็ประกาศให้ผู้อื่นได้รับทราบ และตอบแทนท่านด้วยการให้วัตถุสิ่งของช่วยเหลือด้วยกำลังและด้วยความเคารพนอกจากนี้ ปิ่น มุทุกันต์ กล่าวลักษณะของกตเวทิตั้ง 2 ลักษณะ (ปิ่น มุทุกันต์, 2535:117-120) ได้แก่

1. กตัญญูขั้นสามัญ เป็นการรู้อุปการคุณที่บุคคลอื่นทำให้แก่ตนจะยอมรับรอง ว่าใครมีคุณนั้นก็ต่อเมื่อเขาทำอะไรให้กับตนเท่านั้น เช่น ยอมรับว่าบิดามารดามีพระคุณเพราะได้เลี้ยงดูเรามา ยอมรับว่าครูอาจารย์มีพระคุณ เพราะได้อบรมสั่งสอนศิลปวิทยาการ ยอมรับว่า ญาติพี่น้องมีบุญคุณ เพราะท่านเหล่านั้นเคยให้ข้าวให้น้ำรับประทาน รวมความว่ากตัญญูอย่างสามัญทั่วไปหมายถึง รู้อุปการคุณที่บุคคลอื่นทำให้เรา ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกตเวทิตั้ง คือ การตอบแทนคุณ

2. กตัญญูขั้นสัตบุรุษ เป็นความกตัญญูขั้นสูง หมายถึง การรู้จักคุณธรรมความดีอันมีอยู่ในตัวบุคคลอื่น ใครมีความดีก็รู้ว่าเขาเป็นคนดี ไม่ว่าจะทำอะไรให้เราหรือไม่ก็ตาม ไม่ยึดเอาตัวเองออกเป็นเครื่องวัดความดีของคนอื่น เป็นการตัดสินความดีด้วยความดี และรู้จักน้อมทั้งว่าธรรมทั้งหลายมีคุณค่าอย่างไร และพยายามถ่ายทอดคุณลักษณะที่ดีนั้นมาใส่ตัวเรา เพื่อจะได้ทำความดีเป็นแบบอย่างที่ดีเหมือนเขา และเมื่อศึกษาขอบเขต ความกตัญญูทศเวทิตั้ง ขอบเขต 2 ระดับ คือ กตัญญูทศเวทิตั้งต่อบุคคลผู้มีคุณความดี หรืออุปการะต่อตนเป็นส่วนตัวอย่างหนึ่ง กตัญญูทศเวทิตั้งต่อบุคคลผู้ได้ บำเพ็ญคุณประโยชน์หรือมีคุณความดี เกื้อกูลแก่ส่วนรวม เช่น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงแสดง ความกตัญญูทศเวทิตั้งต่อพระพุทธเจ้าโดยฐานที่ได้ทรงประกาศธรรมยังหมูชนให้ตั้งอยู่ในกุศลกลายธรรมอย่างหนึ่ง

อีกนัยหนึ่ง สมจิตตวรคค หมวดว่าด้วยเทวดาพร้อมใจกัน (อง.ทศ.(ไทย) 20/33/77) เหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนภิกษุทั้งหลาย ความว่า “พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เรา

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567
จักแสดงภูมิอัสตบุรุษและภูมิสตับุรุษ เธอทั้งหลาย จงฟังจงใส่ใจให้ดี ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระ
ดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรื่องนี้ว่า ภูมิอัสตบุรุษ (ลักษณะของคนไม่ดี) เป็นอย่างไร

คือ อัสตบุรุษเป็นคนอกตัญญู (ไม่รู้จักบุญคุณ) เป็นคนอกตเวทิตี (ไม่รู้จักตอบแทนบุญคุณ)
ความเป็นคนอกตัญญูและความเป็นคนอกตเวทิตี ทั้งหมดนี้เป็นภูมิอัสตบุรุษ

ภูมิสตับุรุษ (ลักษณะของคนดี) เป็นอย่างไร

คือ สตับุรุษ เป็นคนกตัญญู (รู้จักบุญคุณ) เป็นคนกตเวทิตี (รู้จักตอบแทนบุญคุณ) ความเป็นคน
กตัญญู ความเป็นคนกตเวทิตี สตับุรุษทั้งหลายสรรเสริญ ความเป็นคนกตัญญู และความเป็นคนกตเวทิตี
ทั้งหมดนี้เป็นภูมิสตับุรุษ”

สรุปได้ว่า การเป็นคนดีหรือคนไม่ดีในพระพุทธศาสนา วัดกันที่คุณธรรม นั่นคือ หากบุคคลได้
ชื่อว่าเป็นคนดี เขาต้องมีความกตัญญู คือรู้บุญคุณของบุคคลหรือสิ่งที่เขาได้รับประโยชน์ มีผลหรือมี
ส่วนช่วยส่งเสริมให้เขามีคุณภาพชีวิตที่ดี เมื่อประมวลลักษณะกตัญญูได้ ๓ ประเด็น (สมเด็จพระมหา
วิรรวงศ์ (พิมพ์ ธมฺมธโร), 2564:450) และเป็นคนกตเวทิตา คือ ตอบแทนบุญคุณของบุคคลหรือสิ่งต่างๆ
ที่เราได้รับประโยชน์ มีผลหรือมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เรามีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น ถ้ามีพฤติกรรมเช่นนี้ เรา
เรียกว่าเป็นคนดี และในกลุ่มคนดีก็ยกย่องสรรเสริญต่างจากการเป็นคนไม่ดี คือ คนที่ไม่มีความกตัญญู
คือ ไม่รู้บุญคุณของบุคคลหรือสิ่งต่างๆ ที่เราได้รับประโยชน์ มีผลหรือมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เรามี
คุณภาพชีวิตที่ดี และเป็นคนไม่กตเวทิตา คือ ไม่ตอบแทนบุญคุณของบุคคล หรือสิ่งต่างๆ ที่เราได้รับ
ประโยชน์ มีผลหรือมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เรามีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น ถ้าพฤติกรรมเช่นนี้ เราเรียกว่าคนไม่
ดี และกลุ่มคนที่ไม่ดีก็ยกย่องสรรเสริญเขา

**ด้วยประเด็นดังกล่าวมาสรุปเป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากความกตัญญูอันเป็นทางแห่งคุณความดี
กล่าวคือ**

1. ความกตัญญูต่อบุคคล กล่าวคือความกตัญญูต่อพระพุทธเจ้าในฐานะที่ทรงเป็นพระบรม
ศาสดาเป็นผู้ทรงก่อตั้งพระพุทธศาสนา ได้ทรงบำเพ็ญบารมีมาเป็นเวลานานเพื่อการชนเหล่า
สรรพสัตว์ออกจากสังสารวัฏ ด้วยทรงอาศัยความเอ็นดูในเหล่าสรรพสัตว์ พระองค์จึงทรงเริ่มประกาศ
พระศาสนา ด้วยทรงมุ่งประโยชน์สุขแก่โลกแก่ไว้ในนิกรที่จะได้พ้นจากทุกข์ ดังที่พระองค์ได้ทรง
บำเพ็ญพุทธกิจตลอดเวลา 45 พรรษา โดยการนำหลักสัจธรรมที่ทรงค้นพบประกาศให้ชาวโลกได้รับรู้

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก” “Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567 และปฏิบัติตามเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข พระองค์จึงทรงเป็นผู้มีอุปการคุณทรงเป็นปูชนียบุคคลของพุทธบริษัทในฐานะทรงพระปัญญาคุณ พระบารมีคุณ พระกรุณาคุณและทรงตั้งพระศาสนา ประกาศสัจธรรม บัญญัติพระวินัยให้ปวงชนพลโลก เว้นสิ่งควรเว้น และประพาสสิ่งควรประพาส พระพุทธองค์ทรงเป็นพระบรมครูทรงเป็นมนุษย์ที่มีสังขารร่างกายประกอบด้วยสิ่งที่เป็นนามกับรูปเหมือนมนุษย์ทั่วไป แต่ทรงเป็นผู้มีความเฉลียวฉลาดเป็นส่วนพระองค์ ทรงฝึกฝนพระองค์เองจนสามารถกระทำการสิ่งเหลือวิสัยที่สามัญชนจะกระทำได้ ทรงให้กำเนิดคำสอนที่เรียกว่าพระธรรมวินัยหรือพระพุทธศาสนา ชาวพุทธเคารพนับถือพระองค์ในฐานะที่ทรงเป็นพระบรมครูก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความกตัญญูตถะวาทิ ในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าความกตัญญูต่อบิดามารดา ซึ่งในคัมภีร์พระพุทธศาสนาบิดามารดาเป็นบุคคลผู้มีคุณูปการต่อบุตรธิดาเหลือคณานับและฐานะของบิดามารดาจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นฐานะที่สูงส่งเป็นปูชนียบุคคลของบุตร พระพุทธองค์ได้ตรัสฐานะของบิดามารดาไว้ ๔ ประการ ได้แก่ (1) เป็นพระพรหมของบุตร (พรหมชาติ มาตาศิโร) (2) เป็นครูคนแรกของบุตร (บุพพจารย์ มาตาศิโร) (3) เป็นเทวดาคนแรกของบุตร (บุพพเทวาติ มาตาศิโร) (4) เป็นอาหุไนยบุคคล (อาหุเนยยาติ มาตาศิโร)

2. ความกตัญญูต่อสถาบัน ประเทศไทยมี สถาบันหลัก 3 สถาบัน กล่าวคือ สถาบันชาติสถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ (1) สถาบันชาติเป็นสถาบันหนึ่งมีองค์ประกอบหลายอย่างที่เป็นเครื่องหมายของความเป็นชาติ แต่องค์ประกอบสำคัญที่บ่งชี้ถึงความเป็นชาติ ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย ความกตัญญูต่อประเทศชาติในสถาบันแรก คือ ชาติ คำว่า ชาติ หมายถึง ประเทศ, ประชาชนที่เป็นพลเมืองของประเทศ, กลุ่มชนที่มี ความรู้สึกในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอย่างเดียวกันหรืออยู่ในปกครองรัฐบาลเดียวกัน, ประชาชาติก็ว่า ทุกคนที่อยู่ในชาติ ได้อาศัยบุญคุณของแผ่นดินที่ ตนได้อยู่อาศัยจะต้องปฏิบัติ งานในหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ แล้วจะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความกตัญญูตถะวาทิ ต่อชาติ (2) ความกตัญญูต่อพระศาสนา พุทธศาสนิกชนควรระลึกถึงพระพุทธเจ้า ผู้ทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ให้ปฏิบัติ ตามคำสั่งสอน และทรงประดิษฐานพระศาสนาไว้ ให้ผู้นับถือได้รู้และปฏิบัติ ตามสืบมาจนบัดนี้ การที่พระพุทธศาสนาจะทรงอยู่หรือดำรงอยู่ได้ หรือจะเจริญก้าวหน้าหรือสูงส่งขึ้นกว่าเดิมนั้น จะต้องอาศัยพุทธบริษัทเป็นกำลังสำคัญในการช่วยกันทำนุบำรุงรักษาและเผยแผ่ให้สืบเนื่องยาวนานต่อไป การปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าด้วย

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก” “Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

ความเคารพ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะแม้แต่พระพุทธองค์ซึ่งเป็นผู้ประเสริฐสุดในโลกก็ทรงให้ความสำคัญต่อพระธรรม (3) ความกตัญญูต่อพระมหากษัตริย์ สังคมไทยสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่สูงยิ่งในความรู้สึกคนไทย อาจจะเป็นเพราะว่ากษัตริย์ ไทยนั้นทรงเป็นผู้นำในทุกทาง ในอดีตก็เป็นแม่ทัพออกหน้าทหารในการรบกับศัตรู ทำหน้าที่เป็นทั้งพ่อและผู้ปกครองลูก คือ ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์คนไทยจึงรักและเทิดทูนกษัตริย์แน่นลงไปในสายเลือดรักและเคารพกษัตริย์ เพราะถือว่าพระองค์ได้ประกอบคุณความดี สิ่งใดเป็นของกษัตริย์ คนไทยก็เคารพบูชา เพราะถือว่าเป็นของสูง ความรู้สึกสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณนี้ ได้สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนพระมหากษัตริย์ของไทยทุกพระองค์ทรงเป็นแบบอย่างในคุณงามความดีทุกด้านแก่อาณาประชาราษฎร์ ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งความรัก ความหวังของคนไทยทั้งชาติ ได้ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติไทยอย่างใหญ่หลวง

3. ความกตัญญูต่อสัตว์ พระพุทธศาสนามีการหลักคำสอนเรื่องกรรม คือการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความตั้งใจ พระพุทธศาสนาถือว่าการกระทำ ที่ประกอบด้วยเจตนาหรือเจตจำนงนี้จัดเป็นกรรมและเมื่อกรรมก่อตัวขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว กรรมที่เป็นกุศลหรืออกุศลก็ตาม บุคคลผู้ทำกรรมจะต้องได้รับผลของกรรมเสมอชีวิตของสัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาร่วมชะตากรรมเดียวกันย่อมมองเห็นคุณค่าและความสำคัญในชีวิตของตนเองไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์ดิรัจฉานล้วนมีสิทธิดำรงชีวิตอยู่เท่าเทียมกัน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “สัตว์ทั้งหลายรักสุขเกลียดทุกข์ฉันใด เราก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉันนั้น เราอยากมีชีวิตอยู่ไม่อยากตาย สัตว์เหล่าอื่นก็อยากมีชีวิตอยู่ไม่อยากตายเหมือนกัน”

4. ความกตัญญูต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ หมายถึง สิ่งเกิดขึ้นและเป็นอยู่ตามธรรมดาของสิ่งนั้นๆ ส่วนคำว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆ ทั้งทางธรรมชาติ และทางสังคมที่แวดล้อมมนุษย์ได้แก่ ของที่ เกิดเองตามวิสัยของโลก เช่น คน สัตว์ ต้นไม้มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ไม่ใช่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์มนุษย์จึงต้องทำตัวให้เป็นส่วนหนึ่งของโลกธรรมชาติเมื่อใดที่มนุษย์ทำตัวให้ แปรกแยกไปจากธรรมชาติ จะทำให้สิ่งมีชีวิตไม่สามารถจะดำรงชีวิตต่อไปได้ ดังนั้น ธรรมชาติจึงมีความสำคัญต่อชีวิตทุกชีวิตในโลกนี้

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

สรุป

สรุปได้ว่า หัวใจสำคัญคือหลักกตัญญูที่ตาเป็นคุณงามความดีและเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งอื่น ชีวิตด้านกายภาพดำรงอยู่ได้เพราะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่างๆ มีบิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น นอกจากนั้นยังต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งเหล่านี้อีก เช่น อาศัยปัจจัย ๔ เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตจึงจะมีชีวิตอยู่รอดได้ ในส่วนจิตใจมนุษย์ก็ได้รับการปลูกฝังอบรมลักษณะคุณค่าทางจิตใจจากบุคคลอื่น มีบิดามารดา เป็นต้น ให้มีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม อันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตให้ความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ ความกตัญญูนี้เป็นคุณธรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติมิใช่เฉพาะต่อมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีแม้ต่อสัตว์และธรรมชาติทั้งหลายด้วย ความกตัญญูจึงเป็นบ่อเกิดการรู้คุณ และการตอบแทนคุณซึ่งกล่าวว่า เป็นคุณค่าแห่งความดีตามหลักแห่งคุณธรรมและเป็นเครื่องหมายของคนดี

References

- ปิ่น มุทุกันต์.(2535). *มงคลชีวิต ภาค ๓*. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ.(2536). *กตัญญูกตเวทีเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก*. กรุงเทพมหานคร. ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต).(2537). *คนไทยกับป่า*. กรุงเทพมหานคร. มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต).(2558). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ). (2536). *กตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี*. กรุงเทพมหานคร. ธรรมสภา.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2538). *ธรรมะและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพมหานคร. สหธรรมิก.
- พันธุ์ ป. หลงสมบุญ.(2546). *พจนานุกรม มคอ-ไทย*. กรุงเทพมหานคร. อาทรการพิมพ์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*. กรุงเทพมหานคร. อักษรเจริญทัศน์.

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษล้านนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567
สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร).(2564). *มงคลยอดชีวิต*. กรุงเทพมหานคร. ธรรมสภา.
อำนวย จันเงิน. (2539). *การศึกษาเพื่อพัฒนาความกตัญญูกตเวทีตามแนวคิดของพระพุทธวรญาณ*.
กรุงเทพมหานคร. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.